

‘De openheid van de jeugdwet zou een voorbeeld voor andere wetten moeten zijn.’

Door Jeannet Buurman – mei 2020

De in 2015 vernieuwde jeugdhulp wil maar niet van de grond komen. Kritiek op de uitvoering was er van meet af aan, maar nu is daar de roep om aanpassing van de wet bij gekomen. Dit geluid komt niet alleen van grote zorgorganisaties die zaken met tientallen gemeenten moeten doen. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) stelde nu zélf een cruciale vraag: ‘moet de jeugdwet strakker afgebakend worden zodat wij ook ‘nee’ kunnen zeggen tegen een vraag om jeugdhulp?’

De aanleiding: gemeenten zien de vraag naar jeugdhulp nog steeds groeien, net als de tekorten op hun begrotingen. Zij vragen zich af of het veelvuldig gebruik van de dure jeugdhulp wel altijd terecht is. Er zijn gemeenten die bijvoorbeeld betalen voor oppashulp door grootouders, voor huiswerkklassen of paardentherapie. De VNG stelde daarom een expertiseteam samen dat de reikwijdte van de jeugdhulpplicht onderzocht. Hun rapport verscheen in maart onder de naam ‘De kracht van wijd reiken’.

Dat het advies midden in Corona tijd verscheen, zal zeker hebben bijgedragen aan het feit dat er maar weinig reactie op kwam. Maar hoogstwaarschijnlijk weten de gemeenten ook nog niet zo goed wát ze met het advies aan moeten. Een concreet voorstel over de vormen van jeugdhulp die zij wel én niet zouden moeten vergoeden geven de experts namelijk niet. Wel breekt de groep wetenschappers, publicisten en bestuurders een lans voor behoud van het bijzondere karakter van de jeugdwet. Zij pleiten er ook voor de mogelijkheden van de wet beter te gaan benutten. Een inperking van de wet raden zij af.

[Kader]

De Jeugdwet uit 2015 streeft naar een eenvoudig, effectief en efficiënt jeugdstelsel dat de eigen kracht van jongeren versterkt, het probleemoplossend vermogen van gezin en omgeving vergroot en op tijd passende hulp en zorg biedt.

De wet kent een ‘jeugdhulpplicht’ voor gemeenten. Die vervangt het ‘jeugdhulprecht’ uit de vorige wet. De gemeenten moeten samen met ouders en jongeren een goede vorm van hulp kiezen en ervoor zorgen dat die hulp ook beschikbaar is. Niet het recht op een voorziening staat centraal, maar de vraag welke hulp nodig is.

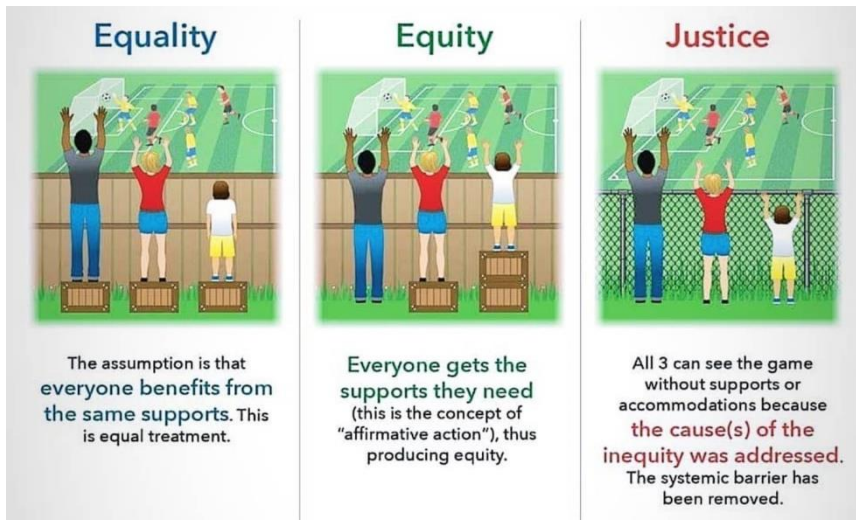
Jeugdhulp is een verzamelterm voor zeer verschillende vormen van hulp. Die hulp loopt uiteen van ondersteuning bij alledaagse opvoedvragen tot en met uithuisplaatsingen. En van hulp voor kinderen met dyslexie tot en met hulp voor kinderen met ernstige handicaps.

De stijging van het aantal kinderen dat jeugdhulp krijgt zette al in 2000 in. Toen kreeg 1 op de 27 kinderen een vorm van jeugdhulp. Op dit moment is dat 1 op de 10; in sommige regio’s zelfs 1 op de 7. (Bron: CBS)

Dit grote aantal wordt vaak gezien als een *effect* van de nieuwe jeugdwet, maar in werkelijkheid was het één van de *aanleidingen*. Jo Hermanns, emeritus hoogleraar Opvoedkunde zegt daarover: ‘De wachtlijsten zijn niet zo lang omdat de jeugdhulp nu door de gemeenten wordt geregeld, maar vanwege de manier van denken binnen de jeugdhulp (...). Een kind is ongelukkig of storend, krijgt een diagnose, een indicatie en een behandeling. Maar het kind is zoals het is en het helpt veel beter om ouders en leerkrachten praktische handvatten te bieden hoe hiermee om te gaan.’ Met die bedoeling is de jeugdwet ingericht.

Ieder het zijne

Twee eigenschappen tekenen de huidige jeugdwet. Een beslissing om specialistische hulp in te zetten komt voort uit het gesprek tussen de verwijzer die toegang tot die hulp verleent en een gezin zelf. In dat gesprek gaat het over de vraag wat zij nodig hebben voor verandering, rekening houdend met de mogelijkheden van het kind, de ouder en de omgeving: ieder krijgt ‘het zijne’. Of ieder ook ‘het gelijke’ krijgt is niet de kwestie - maar dit bureaucratisch principe kennen gemeenten veel beter. Het expertteam constateert dat de praktische gevolgen van dit uitgangspunt meer aandacht verdienen. In de samenwerking tussen professionals die hulp toewijzen en gemeenten is het belangrijk dat beiden zich er op durven laten aanspreken door cliënten en burgers. Ook in eventuele bezwaarprocedures voeg ik daar aan toe.

Poreus

De jeugdwet werkt met een 'ja, tenzij'-principe. De meeste andere wetten die toegang bieden tot kostbare voorzieningen gaan uit van 'nee, tenzij'. De Wet Langdurige Zorg (WLZ), de wet Passend Onderwijs (WPO) en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) hebben elk zo'n gesloten karakter: je krijgt pas hulp als er geen enkele andere manier is om erin te voorzien. Zit een kind thuis omdat het geen onderwijs aan kan? De jeugdwet biedt intensieve hulp. Hebben ouders een beperking? De jeugdwet springt in met ondersteuning zodat zij hun kind op kunnen voeden. En krijgt je kind ondanks zware beperkingen geen hulp uit de WLZ omdat nog niet is vastgesteld dat die onomkeerbaar zijn? Dan biedt voorlopig de jeugdwet soelaas.

De jeugdwet is dus, tot het geluk van deze ouders en kinderen die elders bot vangen, 'poreus'. Hij absorbeert maatschappelijke vragen en problemen. Het expertiseteam pleit voor behoud van het open karakter zodat ook de beleidsvrijheid van gemeenten om tot slimme oplossingen te komen behouden blijft. 'Dicht plamuren' zou het wel gemakkelijker maken om afwijzingen te onderbouwen en ouders en kinderen van het kastje naar de muur te sturen, maar zij verdienen beter.

Leven

"De openheid van de jeugdwet zou een voorbeeld moeten zijn voor andere wetten", concluderen de experts. Niet dat open karakter is het probleem, maar de combinatie met het gesloten karakter van de andere wetten. Om het grote beroep op jeugdhulp om te kunnen buigen is maatschappelijke verandering nodig. Bijvoorbeeld van het overheersende geloof dat problemen altijd op te lossen en te herstellen zijn. En van het idee dat het bij jeugdhulp vooral om 'signaleren' zou gaan. Dat heeft een handelwijze in de hand gewerkt waarin 'signalen doorgeven', 'beoordelen', 'ingrijpen' en 'oplossen' op de voorgrond staan. In plaats daarvan moet het gaan om concrete ondersteuning in een leven met allerhande problemen en beperkingen. De experts geven vijf bouwstenen voor verbetering (*zie kader*).

[Kader]

Bouwstenen

1. Neem de verscheidenheid aan vragen van kinderen en ouders als uitgangspunt. Maak duidelijk dat een deel van de hulp kort en eindig is maar dat een deel ook een jeugd-lang nodig zal zijn.
2. Maak werk van hulp in 'het gewone' leven, in samenwerking met kinderopvang, onderwijs, jeugdgezondheidszorg en buurtwerk.
3. Zorg voor plannen op basis van lokale gegevens en stel op grond daarvan een ontwikkelagenda op.
4. Beperk het aantal zorgaanbieders en werk aan een goede samenwerkingsrelatie met hen.
5. Doorbreek de kokers tussen wetten en beleid, zowel op lokaal als op nationaal niveau. Ga slim om met de beschikbare middelen en maak niet alleen kosten maar ook baten zichtbaar.

Zorgeloze ruimte

'Hoe als je je met zorgeloosheid kon omringen en dat dat je ruimte was?' Met dit citaat van Bert Schierbeek opent het rapport 'De kracht van wijd reiken'. Het weerspiegelt wonderwel de droom van de experts en misschien zit daar ook wel de zwakte van het advies. Het lijkt een bezwering: ga alsnog doen wat 5 jaar geleden de bedoeling was – en wat dus tot nu toe mislukt is.

De oproepen om 'het goede gesprek' te voeren en 'een ontwikkelagenda' op te stellen roepen dan ook vooral vermoeidheid op. Hoewel juist daar in de afgelopen 5 tot 7 jaar enorm veel tijd aan besteed is, zijn de verschillen van inzicht nog steeds groot; binnen gemeenten, in het overleg tussen gemeenten en op landelijk niveau. Bestuurders hebben uiteenlopende verwachtingen van jeugdhulp en uitvoerenden staan moeilijk met elkaar te verenigen handelwijzen voor. Zo maar een nieuwe ronde van overleg starten zal niet veel meer dan een herhaling van zetten opleveren.

Als de jeugdwet inderdaad een voorbeeld voor andere wetten is, zoals het expertiseteam betoogt, dan zullen we die toch eerst uit de sfeer van voortdurende twijfel en discussie moeten halen. Bijvoorbeeld door de uitgangspunten opnieuw te omarmen in een nadere toelichting op de wet. Als een *'renewal of the vows'*, na vijf jaar voor- en tegenspoed en in het volle besef van de reikwijdte van de wet en de daaronder liggende maatschappelijke opgave.

Vervolgens kunnen alle betrokkenen zich, met de vijf bouwstenen van het expertiseteam in de hand, concentreren op een integraal plan, op de mogelijkheden van de wet en op de kwaliteit van de uitvoering. Zonder dat zal de weldadig zorgeloze 'ruimte' van Bert Schierbeek al snel veranderen in een benauwde vergaderzaal.

Bronnen

- De kracht van wijd reiken, advies om de transformatie van de jeugdhulp te laten slagen, Expertiseteam Reikwijdte Jeugdhulpplicht (maart 2020)
- Wat is de afbakening van de jeugdhulpplicht in de Jeugdwet? Het juridische antwoord met bestuurskundige gedachten, Duco Bannink e.a. (april 2020)
- Eén op de zeven kinderen in Leeuwarden krijgt jeugdhulp, Zorg+Welzijn (mei 2020)
- We moeten ophouden te doen alsof kinderen getikt zijn, Jo Hermans in Zorg en Welzijn (november 2019)
- Eerste evaluatie Jeugdwet, ZonMw, (2018)
- Cartoon: <https://www.csdecur.net/Page/3061>